

GALLERIA

Pollone GALLERIA Yamboma

Pepá Topa Sirimu Bokumu

Pollone I Pepá Topa Sirimumunge Ungu Pulu Mare

Ungu pulu mare inie yakondo gomo 714 molemo.

Kolea Galesia akumu disiriki ningu poropinji niringila. Pulu Yemonga bokuna temondo nilimonje, mimi siku naa pilimele. Pollo Galesia pupe andorumu temane mare Lipe Mundurumu Yema 13:16-14:25 mele, 16:6, 18:23 molemo.

Galesia pepámonga ungu pulu te i sipe: Ou Juda yamboma mindi Yesusinge talapemo moloringi. Nakolo pe Pollo Juda yambo naa molko yambo lupema moloringi koleamanga aisili andopa temane peangamo topa sirimu kinie kanu yambo lupemanga mare Yesusinge talapena sukundu oringi kinie umbuni te wendo orumu. Kanu umbunimu i sipe: Mosisini Pulu Yemonga ungu mane sirimuma ou Juda yambomane pilku liku teringi mele kanu yambo lupemane naa pilku teringimunge Juda ye marene ningindu: “Juda yambo naa molemelemanee Kirasinge yamboma kamu molongendo yema kinie kangoma kinie Mosisini ungu mane sirimu mele pilkulie enenga kangi te kopisiku makaye teko wendo liengi. Mosisini ungu mane sirimuma pali pilku liku teangila.” niringi. (Ungu te Lipe Mundurumu Yema 15:5 molemo. 15:1-6 pali kanani. “Molo.” niringi mele 15:19-21 molemo.)

Kanu Juda yema Galesia poropinjine andoko Kirasinge talapena yambo moloringimendo ningindu: “‘Sike.’ ningu pilimele ulu akumuni mindi ene naa lipe taponjimbe. Mosisini ungu mane sirimuma pilku liku teangila.” niringi nakolo Pollone nimbendo: “Paa molo!” nirimu. “Yesusi Kirasi yu ‘Sike.’ nimbu tondolo mundupu pilimolo ulumuni mindi Pulu Yemone olio kanopalie olionga ulu pulu kerime siye kolopa, ‘Konopu sumbi nimbe peli yamboma.’ nimbe kanolemo, yu kinie pea kapola kapola molemolo aulkemo akisinjilimo. Kanu ulumuni mindi olio molopo konjipu mindi pumulú ulu pulumu limulú aulkemo akisinjilimo. Mosisini ungu mane sirimu akumane olio lipe taponjimbe ulu te naa pelemo.” nimbe i pepámo ene topa sirimu. Ungu akumunge ungu pulu tondolo te Galesia 2:16 molemo.

Boku Romo kinie Gallesiatolo ungu tondolo aisili telu sipe. Ungu pulu mare bokumunge alsena anjukundu “26. lo”, “18. katim skin”, “31.3. pikinini bilong God”, “45. stretpela man”, “2. arapela lain” molemo kanani.

Ya ungu pulumu pora nikimu.

¹ Na Pollo, Yesusini “Nanga kongonomo tenjipui.” nimbe lipe mundurumu ye te.* ₁Mana₁ yambomane ‘Aku kongonomo tepui.’ ningu na mako naa toringi. ₁Mana₁ ye tene “Nanga kongonomo tenjipui.” nimbe lipe naa la mundurumu. Yesusi Kirasi kinie Kirasi kolumu kinie topa makinjirimu Lapa Pulu Yemo-

tolone mindi na “Eltenga kongonomo tenjipui.” ningu liku munduringili.

² Nane ene Kirasinge yambo talapemo* kolea Gallesia poropinji taonomanga maku toko molemele yamboma i pepámo topo sikiru. „Na kinie pea kongonomo tapu topo telemolo, angenupili pea molopolie i pepámo topo sikiru.

³ Olionga Lapa Pulu Yemo kinie Aili Yesusi Kirasitolone ene we kondo kolkolo, ‘Ene konopu pe nipili taka lelko molangi.’ niengili.

⁴ Kanu Aili Yesusi Kirasi* yuni yuyu ‘Olio lipu taponjembo. Olionga ulu pulu kerime manie pupili. Olio, mana yamboma ulu pulu kerimenga suku naa molangi lipu taponjipu wendo liembo kene enenga nimbu kolonjembo.’ nimbe kolonjirimu yemo. Aku terimumu Lapa Pulu Yemone ‘Teani.’ nirimu mele pilipe lipé tembando aku terimu.**

⁵ Kanu Lapa Pulu Yemonga imbimu kamu kamu ola molopa mindi pulimo. Aku sipe sike tepili.

⁶ Kirasini ene we kondo kolopalie enenga nimbe tenjirimumunge Pulu Yemone “Ene nanga yamboma molangi wai.” nirimu mele ene pilku liringi mele nondoko konopu alowa teko, „ye marene, “Temane peangamo topo sikimulu mele piliengi!” nilimele temane te lupe pilku molemelemonga na ene kinie konopu keru panjipu konopu aisili lipu mundupu molio.

⁷ Nakolo kanu temanemo sike temane peangamo molo. „Temane peanga te lupe paa naa pelemo! „Ye marene ene teko embambo siku “Kirasinge temane peangamo topo sikimulu.” ningu

ungu mare lupe alowa malowa teko Kirasinge temane peangamo teko kenjingí tekemele.

⁸ Nakolo olione kepe, mulu koleana molemo angello tene kepe, temane peanga te lupe topo sipu, olione ene ou pulu pulu topo sirimulu temane peangamo mindi naa topo símulu liemo ɿaku sipe kolo tomba yemo, Pulu Yemone ‘Yu alieli mindili nomba molopili.’ nimbe ɿkolea kerine lipe, mundupili.

⁹ Ou nane ya nindu mele kinié altopo nikiru: Ou temane peangamo ‘Sike.’ ningu pilku liringi kanumu yambo tene naa topa sipe, “Temane peangamo tokoro.” nimbe temane te lupe topa simu liemo ɿPulu Yemone, ‘Yu alieli mindili nomba molopili’ nimbe ɿkolea kerine lipe, mundupili.

¹⁰ Kinié nane ya ungu nikirumu ‘Yambomane na kapi ningu ‘ye peangamo.’ niengi.’ nimbu nikiru molo ‘Pulu Yemone na kapi nimbe ‘ye peangamo.’ nipili.’ nimbu nikiruye? Molo ‘Yambomane pilkulie konopu siengi.’ nimbu temane peangamo topo silioye? Nane ‘Yamboma konopu siengi.’ nimbu uluma telkanje na Kirasinge kongono tenjili kendemande te naa molka.

¹¹ Nanga ɿKirasi pilili, angenupilime, nane temane peanga ene topo sirindu kanumu ɿmana, yambo tene konopumuni pilipelie na nimbe sirimu temane te molo. ‘Akumu paa piliengi!’ nimbu nikiru.

¹² Kanu temane peangamo ɿmana, yambo tene na topa sirimuna pilipu lipu andopo naa topo sirindu. Kanu temanemo yambo tene na mane naa sirimula. Paa molo. Yesusi Kirasini ‘Kanu

temanemo Pollo pilipili.’ nimbe na temane peanga akumu lipe ora sirimuna pilipu lirindu.

13 1Na ou ‘Kirasinge temanemo ungu sike te paa molo.’ nimbu pilipu paa konopu lupe pepili molorundumunge Kirasini yuyu na naa lipe ora silkenje paa pilipu naa lilke.1* Na ou molorundu mele ene temanemo piliringi. Na ou Juda yambomanga ungu manema paa pilipu tepo molopo, ene Pulu Yemo kapi ningu popo toringi mele nane aku sipu tepo molopolie, Kirasinge yambo Pulu Yemonga talapena moloringime paa tondolo mundupu mindili lipu sipu, ‘Yamboma pali Kirasinge ungumu kamu munduku keleangi. Yunge talapemo kamu pora nimbe manie pupili.’ nimbu aku terindu.

14 Na kinie kapola meringi Juda yemanga aisili topo akili lenjipu, nane Juda yambomanga ulu puluma paa olandopa pilipu tepo molopo, olionga anda kolepalimenga ungu manema paa tondolo mundupu pilipu lipu, ‘Yamboma pilku liku teko molko, kanu ungu manema paa munduku naa keleangi.’ nimbu ungu manema paa mimi sipu nokorundu.

15 Nakolo na ou naa meangi Pulu Yemone na we kondo kolopa 1‘yunge yemo molambo.’ nimbe, mako torumu, kanu Pulu Yemone yuyu temba mele konopuni pilipelie

16 ‘Nane yunge Malo kanopo imbi siembo.’ nimbe lipe ora sirimu. ‘Na Juda yambo naa molko yambo lupe* molemelena andopa yunge temane peangamo topa sipili.’ nimbe yunge Malo** na lipe ora sirimu. 1Konopu alowa tepo Kirasinge ye te molopolie, nane 1mana, yambo

tendo “Na nambe tembonje? Temane peangamo piliembo na toko si.” naa nirindu.

17 Na ou aku sipu naa molambo Yesusini ou kumbi lepa “Nanga kongonomo tenjipai.” nimbe lipe mundurumu yema kolea aili Jerusalleme moloringine naa la purundu. 1 ‘Pulu Yemone na mane sipili.’ nimbu, sumbi sipu kolea Arepia* pupu akuna wale mare molorundu. Pe kelepo kolea aili Damasikasindu yando 1,ombo ungu mane sipu, molorundu.**

18 Kanu kinie 1Pulu Yemone yunge Malo na ou lipe ora sipili pe, ponie yepoko omba purumu kinie ‘Na Pita kanopo imbi siembo.’ nimbu Jerusalleme pupu, yu kinie pea koro talo molorundu.

19 Yesusini “Nanga kongonomo tenjipai.” nimbe lipe mundurumu yemanga te pea naa kanorundu. Ailimunge angenu Jemisi mindi* kanorundu.

20 Nane i temane pepána topo sikirumu kolo naa tokoro. Pulu Yemo kanopa molopili mi lepo ene nimbu sikiru akumu paa sike nimbu sikiru.

21 Pe na kolea Siria kinie Sillisia poropinjito-longa andorundu.

22 Kolea Judia disiriki sukundu kolea wemanga Kirasinge yambo talapemane na naa kanoringi.*

23 Terindu mele temanemo mindi ou piliringi. Akumu i sipe: “Ou olio 1Kirasinge yamboma, andopa mindili lipe sirimu ye kanumuni temane peangamo ou ‘Kamu manie pupili.’ nirimu temane peanga kanumu kinié yuni andopa topa silimo.” ningu yambomane temane toko siringimu mindi piliringi.

24 Pe Pulu Yemone na kinie terimu mele pilkulie Pulu Yemo kapi ningu imbi ambolko ola linjiringi.

2

1 Pe ponie tene po omba purumu kinie na kelepo ‚wale talo sipu, Jerusalleme purundu.* Banapasi kinie pea purumbulu. Taitasi nane lipu merindu, pea purumulula.

2 Nakolo ‚Kirasinge yambo Jerusalleme moloringime nokoringi yemane nando “Oi.” niringine pilipu naa purundu. Pulu Yemone ‘Na pambo.’ nimbe, lipu ora sirimuna purundu. Pupulie nane Juda yamboma naa molko yambo lupema* moloringi koleamanga andopo temane peanga topo sirindumu nimbu sirindu. Nakolo ‘Nane andopo yamboma lipu taponjilimo kongonomo telio mele kinie, ou kongono terindu mele kinie, kamu manie naa pupili.’ nimbu Kirasinge yambo talapemo nokoringi yema kanopo imbi sipu, we yamboma naa molangi kanu yema eneno tenga molangi temane peanga andopo topo sirindumu nimbu sirindu.

3 ‚Sike Kirasinge Juda ye marene pilkulie, “Juda yambo naa molko yambo lupe molemole-manga yema Kirasinge yema kamu molongendo enenga kangi te kopisiengi.” niringi, nakolo Taitasi na kinie molorumbulu yemo yu sike Giriki yemo* nakolo kanu ye ailimene “Yunge kangi te kopisinjemili.” ningu karaye naa teringi.**

4 ‚Kangi kopisili ungu te wendo naa olka nakolo, ye kolo toli mare enene oliondo ‘Enenga

angenupilime.’ ningu Kirasinge talapena kiy-
 ongo ningu oringi. ‘Olio Kirasi Yesusinge yam-
 boma molemolomonga Mosisini ungu mane siri-
 mumane olio naa nokolemo. Kanuma naa pilipu
 lipu ka ulkena mele naa molopo we molomolo
 kinie kapola.’ nimbu molorumulu mele kanu
 kolo toli yemane ‘Kanamili.’ ningu oringi. ‘Mo-
 sisini ungu mane sirimuma pilku limele yambo-
 mane mindi Pulu Yemone kanopa ‘yambo sumbi
 nilime’ nimbe kanolemo mele piliengi!’ ningu
 ‘kanu kolo toli yema Kirasinge yambo talapena,
 oringi, nakolo ‘Aku teringimunge ‘Mosisini ungu
 mane sirimumane olio ka sipili, molko kenjengi!’
 ningu oringi.’ konopu lekeru.

⁵ ‘Yambo lupemanga yemanga kangi te
 kopisiengi.’ sike niringi, nakolo enenga niringi
 ungumu paa naa pilipu lirimulu. ‘Mosisini
 ou ungu mane sirimumane laye kolte kepe olio
 Kirasinge yamboma naa nokolemo. Temane
 peangamo mindi ungu sikemo, akumuni mindi
 ene nokopili, akumu mindi ene kinie pepili.’
 nimbu “Paa molo!” nirindu.

⁶ ‘Jerusallemo Kirasinge yambomane,
 “Olionga ye ailime” niringi kanu yema ‘Ene sike
 imbi molemo molo naa molemonje, akumu uluri
 molo.’ konopu lekeru. Pulu Yemone kangikundu
 kanopa ‘Kamakoma’ nimbe ‘imbi naa mololime’
 nimbe yamboma apurupe naa kanolemo. Kanu
 yemane na ungu nimbu siliomonga ungu lipe
 taponjimbe ungu te lupe naa niringi.

⁷ Paa molo! Pulu Yemone Pitando “Juda yam-
 boma temane peangamo puku toko si.” nirimu
 mele aku sipela nando “Temane peangamo Juda

yamboma naa molemele yambo lupema puku toko si.” nirimu mele* kanokolie „I siku ni. I siku naa ni.” ningu ungu te olandopa naa niringi.„

⁸ Yesusini Pitando “Juda yamboma molongena nanga kongonomo tenjipui.” nimbe lipé mundurumu kinie Pulu Yemone yu tondolo sipe lipé taponjipe molopili kanu kongonomo tenjirimu kanu mele Yesusini nando “Juda yamboma naa molemele yambo lupema molongena nanga kongonomo tenjipui.” nirimu kinie Pulu Yemone na tondolo sipe lipé taponjipe molopili kanu kongonomo andopo terindu mele kanokolie,

⁹ Jemisi keme, Pita keme, Jono keme, „Jerusallemé,„ yambomane “Enene olio nokolemele ye ailime.” niringi kanu yemane Pulu Yemone na i kongonomo paa sirimu mele kanokolie, „Sike kongono telu sipu telemolo lemo.’ ningu, Banapasi kinie olto ‘Enenga kandi angenutolo mele molangili.’ ningu ki liringi. Ene kinie olto kinie olione ungu te nimbu panjipulie, “Banapasi kinie oltone yambo lupema lipu taponjipulu Pulu Yemonga kongonomo teambili. Enene Juda yamboma liku taponjiku Pulu Yemonga kongonomo teangi.” nirimulu.

¹⁰ Ungu telu mindi “Tondolo munduku teangili.” niringi. “Kirasinge yambo „Jerusallemé,„ talapena sukundu yambo koropa pupili molemelema liku taponjengili.” niringi. Kanu kongonomo na koronga ou tembondó konopu sirindu yandopa kinié kepe tondolo mundupu kanu kongonomo telio.*

¹¹ „Jerusallemé ye ailimene nando “Teleno

mele papu teleno. We teko molani.” niringi, nakolo pe ,na, kolea aili Andiyoko ,pupu molambo, Pita orumu kinie yuni ulu te terimumu paa tepa kenjirimumunge ,kanopolie, yu molorumuna pupu, tepa kenjirimu mele sumbi sipu nimbu para sipu iri torundu.

12 Jemisini* ,“Andiyoko pai.” nimbe, lipe mundurumu yema ou naa wangi Pita Juda yamboma naa molemele yambo lupema kinie pea andoko tapu toko langi noringi. Nakolo pe Jemisini lipe mundurumu ye kanuma oringi kinie ‘Ye lupe Kirasinge ye molemelema kangi te kopisiengi.’ niringi yema** pipili kolopa, ‘Tekero mele naa kanangi.’ nimbe ,Pita, yambo lupema kinie andopa langi norumu mele mundupe kelepa yuyu molorumu.

13 Kanu kinie Pitane ‘Manda tembo.’ nimbe konopuni pilipelie kanu yema naa ongo molangi terimu mele pe oringi kinie mundupe kelepa ‘Okomele yema kinie konopu teluna pupili molemolo.’ nimbe topele mapele topa ulu kolo toli te terimu mele* ,Andiyoko, Juda yambo ,Kirasinge yambo moloringime, kanokolie ene kepe Pitane topele mapele topa kolo toli ulumu terimu mele aku siku manda lelko teringila. Pe enene topele mapele toko kolo toli ulumu teringi mele Banapasini kanopalie ‘Ou lawa tendu lepamo. Ene tekemele mele teko konjikimili. Na aku sipu teambo.’ nimbe yuni kepe aku sipe lawa terimu.

14 Kanu kinie enene temane peangamonga ungu sikemone ‘Teangi.’ nilimo mele sumbi siku naa teko lawa teringi mele kanopolie, ene pali kanoko molangi nane Pitando nimbundu:

“Nu Juda ye te nakolo Juda yambomane ɿlangi nongendo ungu manema pilkulie, telemele mele naa teko, Juda yambo naa molko yambo lupe molemelemanane telemele mele teleno, akumunge nuni yambo lupemando “Juda yambomane ɿungu manema, pilku telemele mele aku siku manda lelko teangi.” ningu nambemuna mane silinoye?” ɿnirindu.ɿ*

15 “Juda yamboma naa molko yambo lupe molemelemanando Juda yambomane ‘ulu pulu keriteli yamboma.’ nilimele kanu yamboma olio Juda yamboma molo; Juda yambomane olio meringimunge olio Juda yamboma molemolo kanuma ɿKirasinge yamboma molopolie ungu talo pilimolo mele i sipe. Te:ɿ

16 ‘Mosisini ungu mane sirimuma yambomane mimi siku pilku liku telemelemonga Pulu Yemone ene kanopalie enenga ulu pulu kerime siye naa kolopa, ‘Konopu sumbi nimbe peli yamboma.’ nimbe naa kanolemo.’.* nimbu pilimolo. ɿTe:ɿ ‘Yambomane ‘Yesusi Kirasi sike.’ ningu tondolo munduku pilimele yamboma mindi aku siku telemelemonga Pulu Yemone ene kanopalie enenga ulu pulu kerime siye kolopa, ‘Konopu sumbi nimbe peli yamboma.’ nimbe kanolemo.’.** nimbu pilimolola. Aku ungutolo pilipulie ‘Mosisini ungu mane sirimumane olio ɿJuda yamboma, kepe manda naa lipe taponjimbe.’ nimbu pilipulie, ‘Pulu Yemone olio kanopa olionga ulu pulu kerime siye kolopa, ‘konopu sumbi nimbe peli yamboma.’ nimbe kanopili.’ nimbu ‘Yesusi Kirasi sike.’ nimbu tondolo mundupu pilirimulu. ‘Mosisini ungu mane

sirimuma mimi siku pilku liku telemele yambomanga paa telu kepe aku sipe tembamonga Pulu Yemone yu kanopalie yunge ulu pulu kerime siye naa kolopa, 'konopu sumbi nimbe peli yambomo.' paa naa nimbe kanomba.' nimbu pilipulie 'Yesusi Kirasi sike.' nimbu tondolo mundupu pilimolo.

17 "Aku liemo, olio Juda yambo marene 'Pulu Yemone olio kanopa olionga ulu pulu kerime siye kolopa, 'konopu sumbi nimbe peli yamboma.' nimbe kanopili.' kene 'Yesusi Kirasi sike.' nimbu tondolo mundupu piliemili.' nilimolo kanu ulumuni olio i sipe mele lipe ora silimo: „Olione „Juda yambo naa molko yambo lupe molemelema ulu pulu keru teli yamboma molemele.” nilimolo mele, olio kepe „Mosisini ungu mane sirimumane olio manda naa lipe taponjilimo. Kirasini mindi olio manda lipe taponjimbe.' nimbu pilipu Mosisini ungu mane sirimuma mundupu kelemolomonga aku sipe, ulu pulu keru teli yamboma molemolo mele lipe ora silimo, mona lemo. Aku liemo olio „Juda yamboma, ulu pulu keru teli yamboma molemolo mele aku sipe lipe ora silimo mona lemomonga 'Kirasini "Ulu pulu kerime teangi." nilimo lepamo.' nimbu pilimolo kinie peangaye? Paa molo! „Kirasini aku sipe paa naa nilimo.”

18 Nane ou pilipulie, 'Mosisini ungu mane sirimumane na naa lipe taponjipe, Pulu Yemone 'na "mindili nopili." nimbé ulu pulu keru te naa peli yambo sumbi nilimu molemo kanokoro.' nimbé ulu te manda naa temba.' nimbu tondolo mundupu pilipu Mosisini ungu mane sirimuma

mundupu kelerindu akumu pe kelepo 'Mosisini ungu mane sirimumane na manda lipe taponjipe Pulu Yemone na 'yambo sumbi nilimu.' nimbé ulu pulumu pelemo.' nimbu altopo Mosisini ungu mane sirimuma ambolopo pilipu lipu telkanje aku telka ulumuni 'Na Mosisini ungu mane sirimuma ou mundupu kelerindu kinie tepo kenjirindu.' nimbe lipe ora silke.

19 1Aku nikirumunge ungu pulu te i sipela; 1Yambo te kolemo kinie yu nokolemo ulu puluma mundupe kelemo, kanu ulu pulumane yu kolemomonga altopa naa nokolemo aku sipe mele, Mosisini ungu mane sirimumane na nokorumu kinie mimi sipu pilipu lipu naa terindumunge ungu mane kanumane Pulu Yemone na 'ulu pulu keru naa peli ye sumbi nilimu' nimbe kanombamonga ulu pulumu na manda naa sirimumunge kanu ungu manema na mundupu kelepo kanu ungu manema kinie ye kololimu mele molorundu. Pe kinié kanu ungu manema kinie kololi yemo moliomonga Pulu Yemone kanopa peanga kanolemo uluma tembondo konde molio.*

20 Kirasi unju perana 1uku toko panjiringi kolorumu kinie, na kinie pea uku toko panjiringi kolorumbulu.* Akumunge kinié na nanu we konde naa molio. Kirasi na kinie tapu topa molemomonga yunge konde mololi ulumu na kinie pelemo. Akumunge kangikundu uluma tepo molio mele 'Pulu Yemonga Malo yu sike.' nimbu tondolo mundupu pilipulie** aku sipu kangikundu uluma tepo molio. 'Pulu Yemonga Malo' nikiru yemo yu na konopu monjipe nanga

nimbe kolo wangopa kolonjirimu yemo.

²¹ 'Pulu Yemone yamboma we kondo kolemo ulumu uluri molo.' naa nimbu, mundupu naa kelio. Mosisini ungu mane sirimumane Pulu Yemone olio 'yambo sumbi nilime' nimbe kanomba ulu pulumu manda silkenje Kirasi we kolka. Yu kolorumu ulumuni uluri naa telka." 1nimbu Pitando nirindu.*

3

¹ Ene 1Kirasinge yambo, Gallesia molemele kekelepa tolime, nane ou Yesusi Kirasi unju perana uku toko panjiringi kolorumu mele nimbu sirindu kinie ene paa piliringi yamboma, ene yambo naene konopuma tepa embambo sipe lipelou lenjirimuye?

² Nane ungu paa telumu piliembo ene walsembo: Mini Kake Telimu 1aulke nambolka-renga, liringiye? 1Mosisini, ungu mane sirimuma pilku liku tenge panjiku teringimunge Mini Kake Telimu liringi, molo 1temane peanga topo sirindumu, pilkulie 'Sike.' ningu tondolo munduku piliringimunge liringiye?

³ Ene 1nambolka unguri pilkulie, aku siku kekelepa tolemeleye? Ou pulu pulu 1'Kirasinge yamboma molamili. Pulu Yemone olio kanopa peanga kanopili.' ningulie Mini Kake Telimu liringi kanumu, pe kinié 1konopu alowa teko, eneno enenga engemane 1Mosisini ungu mane sirimuma pilipu lipu tepolie, aku sipu molamili.' ningu pilimeleye?*

⁴ 1'Kirasi sike.' ningu tondolo munduku piliringi kinie, ulu 1peanga aku sipe, mare* ene

kinie wendo orumu akuma we wendo orumuye?
 ‘Uluma we wendo orumu. 1 Wendo orumu kinie
 ‘Mosisini ungu mane sirimumane olio naa lipe
 taponjilimo.’ ningu naa pilíngi, liemo paa kerí.
 konopu lekeró.

5 1 Mosisini, ungu mane sirimuma pilku liku
 telemelemonga Pulu Yemone yunge Minimu ene
 sipe, ene molemelena ulu tondoloma telemonje,
 molo 1 temane peangamo, pilkulie ‘Sike.’ ningu
 tondolo munduku piliringimunge aku telemoye?

6 Eporayamondo 1 Pulu Yemonga bokuna
 nimbe molemo mele, pilku piliei:

“Pulu Yemone yu kinie “Tembo.”

nirimu mele Eporayamone ‘Sike temba.’ nimbe
 tondolo mundupe pilirimumunge kanopalie

Pulu Yemone “Yu ye sumbi nilimu.” nimbe
 kanorumu.”.*

nimbe molemo.

7 Akumunge, 1 ‘Temane peangamo sike.’ ningu,
 tondolo munduku pilimele yamboma Eporaya-
 monga ambolangoma molemele.’ ningu piliei.*

8 Pe wendo ombá mele Pulu Yemonga bokuna ou
 molorumu. Pe Juda yambo naa molko yambo
 lupemane* ‘Sike.’ ningu tondolo munduku pil-
 íngimunge Pulu Yemone ene kanopalie ‘Enenga
 ulu pulu kerime siye kolopo, ‘Konopu sumbi
 nimbe pepili molemele yamboma.’ nimbu
 kanombo.’ nimbé mele Pulu Yemone ou Eporayamondo
 temane peangamo pemba mele topa sipelie nimbendo:

‘ “Nuni kalko lini ye tene tembamonga

mana yamboma pali molko konjingí.” nir-
 imu.’.**

nimbe molemo.

⁹ ɿPulu Yemone aku sipe Eporayamondo nimbe panjirimu, munge yuni ɿ‘Pulu Yemo sike.’ nimbe, tondolo mundupe pilirimu ye Eporayamo sewe anjipe tepa konjirimu kinie yandopa yandopa ɿ‘Pulu Yemo sike.’ ningu, tondolo munduku pilimele yamboma kepe Eporayamo kinie pea sewe anjipe tepa konjilimola.

¹⁰ ɿMosisini, ungu mane sirimuma pilipu lipu tenge panjipu temolo kinie ɿPulu Yemone olio ‘ulu pulu keru naa peli yambo sumbi nilime’ nimbe kanomba.’ ɿ ningu tondolo munduku pilimele yamboma Pulu Yemone ‘Molko kenjengi!’ nimbé. Pulu Yemone aku nimbémonga ungu te pilipulie aku nikiru akumu Pulu Yemonga bokuna molemo. Akumu i sipe:

‘Ungu manema molemo boku ɿMosisini torumu, munge

ungu mane paa pali alieli pilku liku

tenge panjiku naa tenge yamboma*

Pulu Yemone ‘Molko kenjengi!’ nimbé.’**

nimbe molemo kanumu.

¹¹ ɿPulu Yemonga bokumuni nimbendo:ɿ

ɿPulu Yemo ‘sike.’ ningu,ɿ

tondolo munduku pilingí yamboma mindi

Pulu Yemone kanopa ‘Yambo sumbi nilime.’

nimbe kanomba yambo kanuma mindi

konde molko konjiku mindi pungí.’*

nimbe molemo mele pilipulie ɿMosisini, ungu mane sirimuma pilku liku tenge yamboma Pulu Yemone kanopa enenga ulu pulu kerime siye kolopa, ‘konopu sumbi nimbe peli yamboma

molemele.' nimbe kanomba aulke te paa naa lemo mele paa sumbi sipu pilimolo.**

12 ıMosisini, ungu mane sirimumane ı'olio lipe taponjimbe.' ningu,ı mindili siku lombolko tenge ulumu kinie, ı'Kirasini olio lipe taponjimbe.' ningu,ı tondolo munduku pilingı ulumutolo walsikale liku tere lelko manda naa tenge. Paa manda molo! ıMosisini ungu mane sirimuma tengemonga ungu te Pulu Yemonga bokumuni nimbendo:ı

'Ungu manema paa pali
alieli mimi siku pilku liku tenge panjiku
tengé yamboma mindi aku tengemonga
molko konjiku mindi pungı.

ıUngu mane mare walsikale kepe
munduku kelko naa tenge kinie
manda molko konjiku mindi naa pungı.'*
nimbe molemo kanumu.

13 ıPulu Yemone, Kirasi 'Molopa kenjipili.' nirimuna yu sike molopa kenjirimu ulumuni, Kirasi yuni olio ıJuda yamboma, ungu manemane 'Molko kenjengi!' nilimo aulkena wendo linjirimu.* ıPulu Yemone Kirasi tepa kenjirimumunge ungu pulu te Pulu Yemonga bokumuni nimbendo:ı

'Yambo unjuna ola 'Kolangi.' ningu
uku toko panjilimele yamboma

ıPulu Yemone, 'Molko kenjengi!' nimbé.'**
bokuna nimbe molemo akumunge Kirasi yu unjuna uku toko panjiringimunge Pulu Yemone Yesusi 'Molko kenjeni.' nirimula.

14 'Pulu Yemone Eporayamondo ı'Nuni kalko lini ye tene tembamonga mana yamboma pali

molko konjingí.’ nimbe,»* nimbe panjirimu ungu peangamo Kirasi Yesusini ulu te tenjimbe-monga Juda yambo naa molko yambo lupema kinie pepili.’ nimbe «Pulu Yemone ou, olio kolea kerine molopo kenjipu mindi pulimelka aulkena wendo linjirimu. ‘Mini Kake Telimu liengi simbu.’ nimbe, nimbe panjirimu akumu ‘«Kirasini tenjirimumu olionga nimbe lipe tapon-jimbendo tenjirimu.’ ningu, tondolo munduku pilingí yambomane paa liengi!’ nimbe «Pulu Yemone,» aku sipe nirimu.

¹⁵ Angokeme, «Ungu te mane simbumu sumbi siku piliengi!’ nimbu, ya mana yambomane ulu te telemele mele enene pilimelemo nimbu siembo. Yambo talone “I sipu i sipu teambili.” ningu anju yando ungu te ningu panjilimbele kinie pe kanu ningu panjilimbele ungumunge yambo tene ungu te wendo naa limo, yambo tene ungu te sukundu naa mundulimo. Sike aku ungumu mana yambotolone mindi ningu panjilimbele nakolo pe kanu ungumu yambotolonga tene alowa naa telemo. Ungumu ningu panjilimbele mele aku sipe we pelemo. «Akumu manda lepa, Pulu Yemone Eporayamo kinie terimu mele lipe ora silimo.»

¹⁶ Pulu Yemonga bokumuni nilimo mele i sipe: “Pulu Yemone “Tembo.” nimbe, nimbe panjirimu ungumu «olio Juda yambomanga anda kolepa, Eporayamo kinie yuni kalopa limbemo kinie eltendo nimbe, nimbe panjirimu.” nilimo. “«Ye, kalopa limbemo.” nilimo kanumu «ye, telumundu mindi nilimo. “Nuni kalko linimu.” nilimo.* “Nuni kalko linime.” naa nilimo. Yambo

aisilindu naa nilimo, telumundu mindi nilimo. Aku 1ye, telu kanumu 1Pulu Yemone mako torumu ye, Kirasimu.

17 I ungu nikirumunge pulumu i sipe: 1Pulu Yemone “Aku teni kinie nane i sipu i sipu tembo.” nimbe,1 nimbe panjipe mi lerimu kanu ungumu* yu koronga kumbi lepa wendo omba perimu. Kanu ungumu ou we pepili pe ponie po anderete kelepa teti omba purumu kinie 1Mosisini, ungu mane sirimuma wendo orumu.** 1Kanu ungu manema sike pe akilipe wendo orumu nakolo, Mosisini ungu mane sirimuma mane Pulu Yemone ou nimbe panjipe mi lerimu ungumu manda naa topa manie mundumbe, Pulu Yemone ou nimbe panjirimu ungumu we pemba mindi pelemo, ungu akumunge kongonomo manie manda naa pumbe.

18 Yamboma Pulu Yemone “We simbu.” nirimu mélemo lingindu Mosisini ungu mane sirimuma pilku liku tekolie kanu mélemo limelkanje Pulu Yemone 1“We simbu.” nimbe,1 nimbe panjirimu ungumu ‘Sike.’ ningu tondolo munduku pilkulie manda naa limelka. Nakolo Pulu Yemone Eporayamondo “We simbu.” nirimu mélemo ungu nimbe panjirimu ungumuni mindi aku mélemo yu we simbendo yuyu pilipelie mako torumu. 1Eporayamone ulu te terimuna kanopa peanga kanopalie Pulu Yemone “Simbu.” naa nirimu. Yuni yuyu pilipelie aku sipe nimbe panjirimu.1*

19 1Pulu Yemone “We simbu.” nirimu mélemo simbendo yuni ou nimbe panjirimu ungumu pilipelie simbe,1 liemo Mosisini ungu mane pe sirimuma nambemuna sirimuye? Kanu ungu

manemane nambe telemoye? Aku, “Yamboma ulu pulu kerime telemele mele piliengi lipu ora siembo.” nimbelie Pulu Yemone , “I siku teai. I siku naa teai.” nimbe, kanu ungu manema sirimu. ,Pulu Yemonga ungu mane Mosisini yando sirimuma naa pelkanje ulu pulu kerime tepolie ‘Tepo kénjimulu.’ nimbu naa pilimelka.,* Nakolo ‘Kanu ungu manema kamu pepili.’ nimbe Pulu Yemone naa sirimu. Eporayamone kalopa limbemondo ou nimbe panjirimu kanu kalopa limbe yemo** ‘ou naa opili ungu manemane yamboma nokopili. Yu ombá kinie ungu manemanga tondolomo manie pupili.’ nimbe Pulu Yemone ungu manema sirimu. Pulu Yemonga ungu manema mulu koleana angellomane yando ningu sinjiringi, yamboma kinie mulu koleana angelloma kinie suku singine ye tene yando linjirimu kinie kamu perimu. ,Kanu suku singine yemo yu Mosisi kanumu.,

²⁰ Pulu Yemone ungu manema simbendo suku singine ye tene sinjirimu, Pulu Yemone yuyu yambomando sumbi sipe ungu te naa nirimu, nakolo ye tene yuyu ungu te sumbi sipe nimbe panjilimo kinie suku singine yambo tene uluri naa tenjilimo. Pulu Yemo yu ye telu mindi molopa yuni yuyu sumbi sipe Eporayamo kinie ungu te nimbe panjirimu. Yambo tene suku singine ulu te naa tenjirimu.

²¹ Pulu Yemone aku sipe terimuna ,Mosisini Pulu Yemonga, ungu mane ,sinjirimu ungu, ma kinie Pulu Yemone ,Eporayamo kinie, nimbe panjirimu ungumu kinie anju yando opa tou mele molembeleye? Paa molo! ,Pulu Yemone

konopu talo lepalie “Ungu manemane ene nokopili siembo.” naa nirimu., Yamboma konde molko mindi puli ulu pulumu manda simbe ungu mane te pelkanje Pulu Yemone kanu ungu manema pilku liku telemele ‚yamboma, kanopa ‚yambo, sumbi nilime’ nimbe kanolka. Pe olio aku sipe ungu mane pelkamo pilipu lipu tepolie konopu sumbi nimbe pelime molopolie yunge kumbikerena manda pupu molemelka.

²² Nakolo aku sipe teli ungu mane te naa perimu, naa pelemo. Pulu Yemonga bokumuni i sipe mele nilimo:

“Koleamanga pali yamboma pali ulu pulu kerimene

ka silimo, ka ulkena mele pelemele.

Kowa manda naa pulimele.”.*

nilimo. ‚Pulu Yemonga ungu manema pelemomonga aku telemo., ‚Mosisini ungu mane sirimumane yamboma nokolemomonga ulu pulu kerimene yamboma pali ka silimomonga pulumu i sipe:, Pulu Yemo yuni nimbe panjirimu mélemo ‚yambomane lingíndu Yesusi Kirasini tenjirimumu ‚Paa sike.’ ningu tondolo munduku pilingí yamboma siembo liengi kene ulu pulu kerimene yamboma pali ka sipe pepili.’ nirimu. Simbe lingí aulke te lupe molo.**

²³ Yesusini olionga nimbe tenjirimu mele ‚Sike.’ nimbu tondolo mundupu pilimolo aulkemo ou wendo naa opili Mosisini ‚Pulu Yemonga, ungu mane ‚sirimu, mane olio mongo simbendo ka mele sirimu. Yesusini pe omba olionga nimbe tenjirimu mele tondolo mundupu pilimolo ulumu ulke ki mele lepa, ungu mane ou

perimumanga ka ulkemonga lloko mele perimu kanumu pe ki linjimbemonga Mosisini ou sirimu ungu manemane aku terimu.

24 ɿI sipu mele nikiru:ɿ ʼ ʼPulu Yemone olionga ulu pulu kerime siye kolopa, konopu sumbi nimbe peli yamboma molemele.ʼ nimbe kanopili.ʼ ningu ʼKirasini olionga nimbe tenjirimu mele ʼSike.ʼ ningu tondolo munduku piliengi!ʼ.* nimbe Kirasi ou mana naa opili Pulu Yemone ʼUngu manemane olio yunge nokonjipili.ʼ nimbe, ungu manema sirimu.

25 Nakolo kinié olio Kirasini tenjirimu mele ʼSike.ʼ nimbu tondolo mundupu pilipu molo-molo aulkemo wendo omba pelemona ɿPulu Yemonga, ungu mane ou sirimumane olio naa nokolemo.

26-27 Kinié Kirasi Yesusini ɿpe tenjirimu mele, ʼSike ɿolionga nimbe tenjirimu,ɿ.ʼ ningu tondolo munduku pilimele ulumuni* ene pali kinié Pulu Yemonga ambolangoma molonge aulkemo akisinjirimuna aku siku molemele. Ene no liringi kanu ulumuni Kirasi kinie ene kinie yambo telumu mele moloringime** pali Kirasi, ɿmulu wambale mele,ɿ pakoringimunge*** sike Pulu Yemonga ambolangoma molemele.

28 ɿEne pali Kirasinge yambo molemelema, Juda yamboma lupe, Juda yambo naa molemele yamboma* lupe molo; kou mone naa liku we kendemande kongono tenjili yamboma lupe, we molemele yamboma lupe molola; yema lupe, amboma lupe molola; kinié ene pali Yesusi Kirasinge yambo talape telumu mindi molemelemonga yambo lupe lupema naa molemele.**

29 Ene Kirasinge yamboma molongi liemo ene Eporayamone kalopa lirimu yamboma molemelela;* Pulu Yemone ou 1Eporayamone kalopa limbe yamboma, “Simbu.” nimbe, nimbe panjirimu mélemo ene pea lingí.

4

1 1Ambolangoma kinie monge melema lingí yamboma kinie, akumando nimbú nikirumu i sipe: Kango tene yunge lapanga monge melema sike limo, nakolo ou yu kanga kinie lapanga kongono kendemande yambo te mele molemo. Lapanga melema pali sike yunge, nakolo yu kango kangamo mindi molemo kinie naa limo.

2 Lapane ‘pe yu monge melema lipili.’ nimbe, nimbe panjilimo walemo ou wendo naa opili “Kangomo kinie melema kinie nokopili.” nimbe mako tolemo yambomanga unguma mindi pilipe molemo.

3 Olio aku sipela. Olio ambolango kangama molorumulu kinie ungu manemane mindi* ‘Nanga kendemandema.’ nimbe olio nokopa, kangimene ulu puluma temolo mele mane sirimu.

4 Nakolo Pulu Yemone ou yuyu konopumuni pilipe mako torumu walemo wendo orumu kinie yuni yunge Malo lipe mana mundurumu akumu 1Mosisini, ungu mane sirimumane nokorumu yambo talapena* suku ambo tene** merimu.

5 1Mosisini, ungu mane sirimumane nokolemo yambo kanuma altopa naa nokopili. Ene we molko, 1Mosisini, ungu mane sirimuma kapola naa pilku liku telemelemonga mindili

nongo kolonge aulkena wendo ongo, nanga ıambolango, ma molko nanga monge melema liengi.’ nimbe yuni yunge Malo* ‘Enenga nimbe ıyunge mememo ondo lepa, kolo wangopa kolonjipili.’ nimbe** mana maniendo lipe mundurumu. ‘Malone olionga nimbe tenjimbe ulumuni olio kapola molomolo aulkemo akisinjipili.’ nimbe** yu olio mana yamboma molemolona lipe mundurumu.

6 Pe Pulu Yemonga ambolangoma molemolona yuni yunge Malonga Minimu olionga konopumanga suku ı‘Molopili.’ nimbe, lipe mundunjirimu. Aku Minimu Pulu Yemondo “Tara. Nanga Lapa.”* nilimo Minimu. ıPe olionga konopumanga molopa “Tara; nanga Lapa.” nilimo kinie, pilipulie ‘Olio yunge ambolangoma.’ nimbu pilimolo.ı

7 Pulu Yemone aku terimuna kinié melemane ou ene nokorumu kinie kanu melemanga kendemandema moloringi mele naa molemele; Pulu Yemonga ambolangoma molemele. Pe yunge ambolangoma molemelena yuni “Nanga nosilio melema ene pe monge melema liengi simbu.” nirimu.*

8 Ou Pulu Yemo naa pilku yunge yamboma naa molkolie niringimuni, Pulu Yemo naa molorumu we melema ‘olionga pulu yema’ ningu liku anjiku popo toringi melemanga kendemande kongono paa mindili siku tenjiringi.

9 Nakolo kinié Pulu Yemo pilku imbi siku yunge yamboma molemele. Nakolo sike akumu molo. Nane i sipu niembo: Pulu Yemone nimbendo: “Ene na pilku imbi siku nanga yamboma

molangi.” nirimu. Aku liemo kinié ,aku siku, molemele mele nambemuna munduku kelko bulu siku, enge naa peli ungu manema,* nambemuna altoko pilku molemeleye? ‘Kanu ulumane olio altopa nokopili. Olio kanu ulumanga kendemande tenjili yamboma altopo molomolo kinie papu.’ ningu pilimeleye?

¹⁰ Juda yambomane koro tenga tenga wale tenga koro molonge walema kinie, oli kondenga ke tomba walema kinie, ponie kondenga wendo ombá walema kinie, langi nou lembe kinie pulu monjiku sukundu lingí walema kinie, kanu walema wendo ombá kinie ulu mare pilku tenge mele Pulu Yemone ,Mosisi nimbe sirimu kinie pilipelie Isirele yamboma ungu mane sirimumunge pilku liku telemele, mele ,ene Kirasinge Gallesia yamboma ‘Pulu Yemone olio kanopa peanga kanopili.’ ningu, pilku liku telemele.

¹¹ ,Aku siku telemelemonga, ‘Nane ene mindili sipu mane sirindu mele we terindunje. Ene kinie kongono terindumu we manie pumbe. Na ene mane sirindu unguma munduku kelko ou pilku teringi mele altoko pilku tenge kinie keri.’ nimbu na paa mini wale mundukuru.

¹² Angokeme, nane ene paa tondolo mundupu mawa tepolie, na ou ,Mosisini ungu mane sirimuma mundupu kelepo, ene Juda yambo naa molko yambo lupe moloringimene Mosisini ungu mane sirimuma naa piliringi mele molorundu kene kinié na ,Kirasinge ungumu pilipu, molio mele ene aku siku pilku molangi.

,Na ene kinie molorundu kinie, enene na kinie uluri teko naa kenjiringi.

13 Ene pilimele, na kuru te torumumunge ou kumbi lepo ene moloringine ombo temane peangamo topo sirindu.

14 Nanga kangimu enge naa nirimumunge ene umbuni sirindu nakolo enene na kanoko keru kanoko bulu naa siku, na munduku naa keleringi. Pulu Yemone angello te ene molemena lipe mundulke kinie “Pea molamili oi.” nilimelka mele, molo Kirasi Yesusi yu olka kinie “Pea molamili oi.” nilimelka mele na aku siku “Pea molamili oi.” niringi.

15 Ou na kinie konopu siku “Papu onu. Pea molamili oi.” niringi mele kinié nambe telemoye? Nane paa sike nimbu sikiru: ‘Ou na ene kinie pea molorumulu kinie ,mele paa konopu lakoko monjiringi melema na silimelka. Nanga mongo te keru lelkanje ‘Na lipu taponjemili.’ ningu, enenga mongo te akuku na silimelka.’ nimbu sikiru.

16 ,Aku liemo, nane ene ungu sikema nimbu sikirumunge kinié na enenga opa toumu molioye?

17 ‘Kanu ,ye Mosisini ungu mane sirimuma pilku teangi.’ ningu mane silimele, yemane* “Olionga unguma paa piliengi!” ningu tondolo munduku mane silimele nakolo aku telemele ulumu ‘Ene lipu taponjemili.’ ningu naa telemele. ‘Ene ,na kinie nanga angenupilime kinie, tapu toko naa molangi.’ ningu pipi siku, ‘Ene kinie mindi tapu toko molko enenga unguma mindi konopu kimbu siku pilku liku molangi.’ ningu aku siku tondolo munduku mane silimele.

18 Na ene kinie naa molio kinie ye lupe marene 'Ene lipu taponjemili.' ningu tondolo munduku 'Pulu lepili. Tapu topo molamili.' nilimelkanje papu. Ye marene aku siku ongo alieli telemelkanje papu nakolo ye marene ongo 'Olionga unguma pilku liengi.' ningu kolo toko tondolo mane silimele akumu keru.

19 Nanga konopu monjilio ambolangoma, amboma ambolango mengendo mindili nolemele mele 'Ene Kirasi yu mele molko yunge ungumu mindi pilku liku molangi.' nimbu na aku sipu altopo mindili nokoro yemo molopolie,

20 'Na ene kinie molopolie enenga kumbik-erema kanopo unguma kerena sumbi sipu nimbu silkenje papu. 'Pepá mindi topo mundukurumu laye kapola molo.' nimbu molopo, 'enene kinié telemele mele pilipulie,' 'Nane ene nambe tepo lipu taponjimbunje.' nimbu pilkirumunge ene paa kondo tepa umbuni tekemo.

21 Ene 'Juda yambomanga, ungu manemane* olio nokopili.' nilimele yamboma, kanu ungu manemane nilimo mele ene naa pilimeleye? Na ningu sieme.

22 'Pulu Yemonga, bokumuni nimbendo: "Eporayamone kango talo merimu, te kongono we tenjipe mele kaloli te naa lili kendemande ambomone merimu; te mindili te naa nomba we molorumu ambomone merimu."* nilimo

23 Kendemande ambomone kango menjirimumu ambolangoma melemele mele aku sipe we menjirimu. Nakolo we molorumu ambomone yunge kango menjirimumu we naa

menjirimu. Pulu Yemone ‘Yuni kango te menjimbe.’ nimbe, nimbe panjirimunge kanu kangomo menjirimu.*

²⁴ Kanu ambotolo Pulu Yemone ungu talo nimbe panjipe mi lerimutolo mele manda lelkolo, eltene teringili ulutolonga ungu iku te pelemo. ‚Kendemande, ambo Aka yu Pulu Yemone ungu te mulú Sainaine nimbe panjipe mi lerimu ungumu* mele molemo. Kanu ungumu ‚Pulu Yemone Mosisi sirimu, muni kongono kendemande yambo molonge ambolan-goma melemo.

²⁵ Ambo Aka kinie kolea Arepia mulú Sainai polemotolonga ungu pulumu telumu. Kolea aili Jerusalleme molemele yamboma ‚Mosisini ungu mane sirimumanga, kongono kendemande tenjili yamboma mele molemelemonga Jerusalleme kinié lemo akumu mulú Sainai lerimu mele aku sipela lemo. ‚Jerusalleme akumu akuna molemele yambomanga anumu yu kongono kendemande tenjili ambo mele kanumu.‚

²⁶ Nakolo Jerusalleme te mulu koleana lemomonga yamboma mindili te naa nongo we molemele. Aku Jerusalleme olio ‚Kirasinge yamboma, nga anumu.*

²⁷ Aku nikirumunge pulumu ‚Pulu Yemonga, bokuna molemo kanu ungumu i sipe:

“Ambo wayongonomo,
ambolango naa meleno ambomo, nu konopu siyo.

‚Ambolango mengendo
konopu siku mindili nolemele mele
ambolango naa melenomonga,‚

mindili naa noleno ambomo,
nu konopu peanga pepili konana ningu
tondolo ru niyo.

Ambo wayongonomone melemó ambolangoma
paa aisili,

we ambomanga ambolangoma layetolo mele,
akumunge paa konopu siku aku teyo.”.*
ungumu aku sipe bokuna molemo.

²⁸ Angokeme, ıPulu Yemone Eporayamondo,ı
“Wendo ombá.” nimbe, nimbe panjirimu mele
akumu* wendo ombándo ıEporayamone yunge
kango, ıAisake merimu, aku sipe mele, kinié ene
ıKirasinge yamboma,ı kinie kepe ıPulu Yemone
“Wendo ombá.” nimbe,ı nimbe panjirimu
ungumu wendo ombándo ıPulu Yemonga,ı am-
bolangoma molemelela.**

²⁹ ıEporayamonga kangotolo,ı meringili
kinie ambolango we melemele mele meringi
kangomone ıPulu Yemonga,ı Minimunge
tondolomone meringi kangomo tepa kenjipe
mindili sirimu.* Kinié aku sipela ıMosisini ungu
mane sirimumanga kendemande yambomane
Kirasinge yamboma mindili siringi,ı.**

³⁰ Nakolo kanu ambotolo kinie eltenga kan-
gotolo kinie Pulu Yemonga bokumuni nambolka
nilimoye? ıI sipe mele nilimo:ı

ııPulu Yemone Eporayamondo nimbendo:ı

“Kongono kendemande ambomonga malo kan-
gomo kinie

we molemo ambomonga malo kangomo kinie
lapanga monge melema
moke teko paa naa liengili kene
kendemande ambomo kinie malotolo

kamu makoroi.” ɿnirimu.ɿ.*
nimbe molemo kanumu.

³¹ Akumunge, angokeme, olio kendemande ambomonga ambolangoma naa molemolo; ka kongono naa tepa we molorumu ambomonga ambolangoma molemolo.

5

¹ ɿKa kongono naa tepa we molorumu ambomonga ambolangoma molemolomonga pulumu i sipe:ɿ* ɿMosisini ou ungu mane sirimumane olio naa nokopili.ɿ We kapola molangi.’ nimbe Kirasini olio wendo lirimu. Akumunge ɿMeltene altopa naa ambolopili; meltenga kendemande yamboma naa molopo, we mindi molamili.’ ningi tondolo munduku molangi.

² Nanga unguma paa piliengi! Na Polone enendo nimbundu: Ene ɿKirasinge yema, enenga kangi te ɿkopisiku wendo linjengi!’ ningi liemo* Kirasini ɿyambomanga’ nimbe lipe taponjirimu ulumuni, ene wallo kolte kepe paa uluri manda naa temba.

³ Altopo yemando pali sumbi sipu nikiru: ɿPulu Yemone na kanopa peanga kanopili kene, kangi te kopisinjengi.’ ningi yema ɿMosisini, ungu mane sirimumane pali nokomba. ɿKangi te kopisiengi.’ nilimo ungu manemo pilku liku telemele yemane kanu ungu manema pali pilku tenge aulkemo akisingi.*

⁴ Ene ɿKirasinge Gallesia yambomanga yambo mare, ɿPulu Yemone olio kanopalie olionga ulu pulu kerime siye kolopa, ɿkonopu sumbi nimbe peli yamboma’ nimbe kanopili.’ ningi*
ningi

┌Mosisini, ungu mane sirimuma** pilku liku telemele yamboma Kirasi munduku kelko, yu kinie teluna moloringi aulkemo pipi siringi; Pulu Yemone yamboma we kondo kolemo ulumuni ene naa nokolemo.

⁵ Nakolo '┌Mosisini ungu mane sirimumane manda naa lipe taponjimbe.' nilimolo yamboma,┌ Mini Kake Telimuni ' 'Sike' nimbu tondolo mundupu pilimolo ulumu tondolo pupili.' nilimomonga 'pe yambo sumbi nilime sike molo-molo.' nimbu konopu sipu nokopo molemolo.*

⁶ Kirasi Yesusi kinie tapu topu molemolo kinie yamboma kangu te kopisilimele molo kangu te naa kopisilimele aku ulumane uluri naa telemo. ┌'Yu sike olionga lipe taponjilimu.' ningu, tondolo munduku pilkulie yamboma konopu monjilimele ulu kanumu mindi sike tondolo te pelemo.*

⁷ ┌'Mele kalolimu liemili.' ningu, keru kuru liku lkisiku konjiringi.* Pe kinié yambo naene omba ene ┌Kirasinge, ungu sikemo pilku liku telemele aulkemo pipi silimoye?

⁸ Naene ene kondi topa "Ungu sikemo munduku keleangi." nimuye? Kinié ene konopuni pilimele ulu akumu 'Nanga yamboma molangi wai.' nimbe walsilimo ┌Pulu, Yemone* 'Aku siku piliengi!' naa nilimo.

⁹ ┌Pilieme! Ungu iku toko,

"Pillawa akoli mele isi

pillawana mundukulie pillawa telemele kinie

isi paa wallo koltene pillawa aisili akolemo.".*

„nilimele kanumu. Ene kondi tolemo ye kolo tolimu aku sipe telemo. Yu ene kinie molemomonga ene aisili yunge ungumu lombili pulimelka.„

¹⁰ „Nakolo, ene sike tenge mele tondolo mundupu pilkiru. Ailimu kinie tapu topo molemolomonga yuni ene lipe taponjimbe kinie nane ou ungu sikemo nimbu sirindu unguma ‘Sike.’ ningulie ‘ungu te lupe konopu kimbu naa singi.’ nimbu tondolo mundupu pilkiru. Ye tene ene tepa embambo sipe kondi tolemo akumu naenje, na naa pilkiru nakolo aku telemomonga sike mele kaloli kerimu limbe.

¹¹ Angokeme, ‘Pollone “Kangi te kopisiengi!” nilimo.’ nilimele mele sike aku sipu nane nilio liemo nambemuna „Juda yambomane, na mindili silimeleye? „Aku sipu nilkenje na mindili silimele aulke te naa lelka.„ Aku sipu nilkenje „Kirasi, unju perana „olionga nimbe kolonjirimu mele nimbu silio, ungu akumu pilkulie „Juda yambomane, pilku keru pilku „na umbuni te naa silimelka.„*

¹² ‘Kanu yemane ene ningu embambo siku “„Pulu Yemonga yamboma molangi.’ ningu kangi te kopisiku wendo liengi.„, nilimele yemane enenga kangi te kopisikulie enenga láka kamu tolemelkanje papu.’ konopu lekeru.

¹³ Nanga angokeme, Pulu Yemone ‘Ungu mane tene ene nokopa umbuni te naa sipe ene naa ambolopili paa we molangi.’ sike ou nimbe ene mako torumu nakolo pe enene ningindu: ‘Kapola, ungu mane tene olio naa nokolemo, we molemolo kene ou we konopumane* ulu

pilkimulu mele teamili.’ ningu ulu pulu kerime naa teangi. ‘Ungu mane tene olio naa nokolemo.’ ningu ene eneno anju yando konopu monjiku eneno anju yando liku taponjiku kongono tenjengi.**

¹⁴ Mosisini ungu mane sirimu pelemomanga pali ungu mane telumuni lipe tere lemo, akumu i sipe:

‘Eneno yu mele mele konopu monjiku, enenga kangime eneno kondo kolko nokolemele mele

aku sikula pulu lemo yamboma konopu monjiku nokoko molangi.’
nimbe pelemo ungu manemo.*

¹⁵ Nakolo enene eneno anju yando irinele teko mumindili kolko kerepali ningu, aku teliku pungi liemo ‘Aku temolomonga olio pali molopo kenjimulú.’ ningu, pilku konjiku molangi.

¹⁶⁻¹⁷ Akumunge nane enendo mane sipulie paa i sipu nikiru: Enenga ou we konopumane konopu monjilimele ulumane Mini ,Kake Teli, mu topa manie mundumbe telemola; Minimuni ou we konopuma topa manie mundumbela telemo kene ‘Mini ,konopuna molemo, mone olio ambolopili.’ ningu molko, yunge unguma pilku, yuni “Teai.” nilimo mele pilku liku teko molayo. Aku tekolie enenga ou we konopumane pilku konopu monjiku telemele uluma altoko paa manda naa tenge. Eltene ‘I yambomo na pilipe molopili.’ ningu keru kuru limbelemonga enene ‘Teamili.’ konopu lemele mele manda naa telemele kene ‘Minimu olio ambolopili.’ ningu, yunge unguma mindi pilku liku teko molangi.

18 Nakolo Minimuni ene ambolemo, yuni nilimo unguma pilku liku teko molongi liemo ,Mosisini, ungu mane sirimumane ene ka sipe mindili sipe naa nokolemo.*

19 We konopu oumane pilku ulu telemelema ene pilimele. Yambomane we konopu oumane pilku ulu telemele uluma i sipe:

Wa ulu kerinele teko,
 ambo yema anju yando kanoko konopu monjiku
 ‘ulu te teamili.’ ningu konopu kimbú siku,
 amboma kinie yema kinie
 ulu kerime mindi teliku andoko,
 aku siku telemele uluma kinie;

20 ‘I melema olionga pulu yema.’ ningu
 akuma anjiku popo toko kalko kuru koyoko,*
 ala toko pindu toko,
 ‘Yambo topo konjemili.’ ningu meambu liku
 tomo ambolko kuru koyoko telemele,
 aku siku telemele uluma kinie;
 yamboma kinie konopu keru panjiku,
 opa tou molko, irinele teko,
 ‘Nanga melema nanu ambolambo. Yambo lupe-
 mane
 naa liengi!’ ningu paa ambolko konjiku,
 mumindili kolko,
 ‘Na mindi tepo konjipu, molopo konjilio.’
 konopu lelko,
 yambo lupemane telemele mele alieli kanoko
 keru kanoko
 “Teko kenjikinuu.” ningu iri toko,
 yamboma kinie ‘Kapola kapola naa molopo
 konopu
 teluna pupili naa molamili.’ ningu sungu siku,

21 yambo lupema molemele mele kepe enenga melema

yama mengo 'Ene malo.' konopu lelko,
 aku siku telemele uluma kinie;
 no tondolo aisili nongo kekelepa toko,
 maku toko no tondoloma nongo kekelepa tokolie
 ungu kerime ningu konana kerime ningu
 ulu kerime teko molko,
 aku siku telemele uluma kinie.
 Ulu keru lupe lupe telemelema we konopu
 oumane pilkulie telemele. Ene ou lepi lepi
 torundu mele kelepo altopo lepi lepi tokoro: aku
 siku teko molemele yamboma Pulu Yemo ye
 nomi kingi molopa nokolemo koleana* naa puku
 yunge melema naa lingi.**

22 Nakolo Mini „Kake Teli, muni konopuna
 molopa ambolema yambomane ulu telemelema
 i sipe:

Yamboma konopu monjiku,
 konopu siku molko,
 konopu pe nipili molko,
 ólo áme topili molko,
 yamboma kondo kolko liku taponjiku,
 yambo melema molo tolemoma
 liku taponjiku melema siku,
 ulu sikema mindi sumbi siku teko,
 23 yamboma kinie kara naa puku
 andiki teko taka lelko molko,
 'Ou we konopuni pilirindu mele paa naa pil-
 imbu.'

ningu munduku kelko taka lelko molko,

ulu peanga akuma teko molemele. Ulu peanga aku sipema 'naa teangi.' nimbe ungu mane te paa naa pelemo.*

²⁴ Yesusi Kirasinge yambo molemelemanen enenga ou we konopuma 'Kamu kolopa manie pupili.' ningu koronga unju perana uku toko panjiringi kinie kanu konopumane waka lemo uluma kinie, konopu monjiku 'Paa teamili' nilimele uluma kinie, akuma pali unju perana uku toringila.* 'Unju perana uku toko panjiringimunge kinié altoko ou we konopumane pilku ulu pulu keru akuma tenge aulke te naa lemo.'

²⁵ Minimuni olio konde molopa konjili ulu pulumu silimo kene yuni 'Teko molangi.' nilimo mele pilipu lipu tepo molamili.

²⁶ Oliolio olionga imbime we ambolopo ola naa lipu, olionga yambomanga te 'Mumindili kolopili.' nimbu anju yando konopu naa lepo, yambo lupemanga melema kinie uluma kinie yama membo 'Ene malo!' nimbu konopu anju yando naa leamili.

6

¹ Angokeme, enenga angenu tene ulu pulu keru te temba kinie kanokolie ene 'Pulu Yemonga,' Minimuni nilimo mele pilku liku molko konjilimele yambomane kanu yambomo 'Konopu alowa tepa altopa Pulu Yemo kinie kapola molopili.' ningu liku taponjingindu yu kondo kolko taka lelko, liku taponjeyo. Ene kepe yu mele mele 'Na aku sipe kondi ka temba kinie i tekemo mele tembone naa tembone?' ningu pilkulie kanu

yambo ulu keru te tembamo iri naa toko taka lelko liku taponjeyo.

² 'Kirasini ungu mane sipe "Teai." nirimu* aku mele teamili.' ningu enene angenalinge umbuni we wendo omba pemba uluma ene pea menjeyo.**

³ Yambo tene yu imbi ola naa molemo kinie 'Na imbi ola molemo akumunge ,nanga angenu naa lipu taponjimbu,.' konopu lemomo yu yuyu kolo topalie 'yunge imbi sike ola molemo.' nimbe konopuni pilimo.

⁴ Aku sipe konopu lemba kapola naa temba kene yambomane yu mele mele konopu lelko ulu telemelema manda manjiku apuruku 'Nane imu tepo konjikiru molo imu tepo kenjikiruye?' ningu ene eneno yu mele mele piliengi! Yambo tene yuyu mindi kanopa pilipelie tepa konjimbe-manga 'Paa tekero.' nimbe manda kapi nimbe konopu simbe. Akumu peanga. Yunge kepe yambo lupemanga kepe teluna tere lepa manda manjipe apurupe kanopalie 'Nanga peanga, enenga keru.' nimbe apurumbe akumu keru.*

⁵ Yamboma yu mele mele ulu telemelemonga umbuni wendo ombáma eneno yu mele mele umbuni menge kene ,aku siku teangi,.*

⁶ ,Kirasinge, unguma mane sili yambo tenga ungumu pilku molemele yambomane kanu yambomo 'Lipu taponjemili.' ningu enenga mele peanga ,nosilimele, ma moke teko yu siengi.*

⁷ 'Nane ungu nimbu konopu lepo ulu temboma Pulu Yemone naa kanomba.' ningu pilku enenga eneno konopuna kolo toko naa pilieyo. Yamboma Pulu Yemone naa pilipe naa kanomba

tenga manda lopi naa teko, Pulu Yemo manda kolo toko naa singí kanumu. Yambomane poniena mele umbu mundulimelemanga mindi melema tolemo inie toko yando limele aku mele,* yambomane telemele mele yuni apurupe pilipelie mare tepa kenjipe mare tepa konjimbe.

⁸ Mele keru tenga umbu poniena panjilimelkanje mele keru te wendo olka inie toko limelka mele aku sipe yambo tene yunge ou we konopumuni* pilipe konopu sipe telemo yambomo aku telemomonga langi keru purulimo mele aku sipe kanu yambomo yu mini pali molopa kenjimbe. Yambo tene ‚Pulu Yemonga, Minimuni nilimo mele konopu sipe pilipe lipe telemo yambomo aku telemomonga langi umbu peanga te mundulimo mele telemomonga Minimuni yu mini pali konde molopa konjipe mindi puli ulu pulumu simbe.**

⁹ Yambomane langi umbuma panjikulie, ‚Ombá.‘ ningu siye naa kolko taka lelko nokoko molemele mele olio aku sipu ulu peangama temolondo siye naa kolamili. Langi umbu panjilimele kinie pe sike wendo omba langi tolemo, liku nolemele mele olio ulu peangama temolondo tondolo mundupu tepo ou we siye naa kolopo molomulu liemo pe Pulu Yemone pilimbe walemo kinie sike yuni mele peangama simbe limulú.

¹⁰ Akumunge, yamboma lipu taponjimulú aulke te mona lembe kinie kanopolie ene pali lipu taponjemili. Nakolo Kirasi ‚Sike.‘ ningu tondolo munduku pilimele yamboma kumbi lepo lipu taponjemili.*

11 Kinié i pepámo nanu ya topo imbi paa aili tepo tokoro mele kanayo.*

12 Yemane tondolo munduku ‘Kangi te kopisie.’* nilimele ye kanumane ‘Juda yambomane, olio kanoko peanga kanangi.’ ningulie aku telemele. Ene pipili kolkolie ‘Kirasini sike, olionga nimbe, unju perana, kolonjirimu,’ nimbu tondolo mundupu pilimolo mele ‘Juda yambomane pilkulie, pilku keru pilku olio teko kenjiku mindili naa siengi.’ ningu aku telemele. We naa telemele.**

13 Kangi kopisilimele yemane kepe, Mosisini, ungu mane sirimuma* naa pilku liku telemele nakolo ‘Juda yambomane, olio temolo mele kanokolie olio kapi niengi.’ ningulie ene ‘Kirasinge Gallesia yamboma, ndo “Kangi te kopisiengi.” nilimele.

14 ‘Nakolo, nane ‘Nanga imbi ola molopili.’ molo ‘Yambo tenga imbi ola molopili.’ molo ‘Ulu tenga imbi ola molopili.’ nimbulie paa kapi naa nimbú. Aili Yesusi Kirasi olionga nimbe kolonjirimu unju peramo mindi na konopu sipu kapi nimbu imbi ambolopo ola linjimbú. Melte lupe paa molo! Yu unju perana kolonjirimu akumuni na ye kololimu mele moliomonga* ma koleamanga ulumane na uluri manda naa telemo; ma kolea uluma kepe unju perana kolopa pora sirimu none telemomonga nane kanu uluma naa konopu monjipu moliola.**

15 ‘Juda yambomane, kangie te kopisilimele molo, yambo lupemane, kangie te naa kopisilimele akumu uluri molo.* ‘Pulu Yemone, ‘Olio yambo kondema molangi.’ nilimo aku ulumu

mindu sike ulu te pelemo. „Aku ulumu mindu Pulu Yemone kanopalie yamboma kanopa imbi silimo.»

¹⁶ Ya nikiru mele ‘Sike.’ ningu pilku liku telemele yamboma ene Pulu Yemonga „sike, Isirele yamboma molemele.* Kanu yamboma konopu pe nipili molangi; Pulu Yemone ene kondo kolopa, ou teko kenjiringi mele mundupe kelepa ‘Pundu tangi.’ naa nipili.

¹⁷ Ungu te kamu niembo: Na Yesusinge „kongonomo andopo tenjirindumunge, na toringi makoma nanga kangine pelemo kene* yambo tene na tepa kenjipe umbuni te naa sipili.

¹⁸ Angokeme, olionga Aili Yesusi Kirasini* enenga minime we kondo kolopa molopili molangi. Aku sipe sike tepili.

„Aku pea nikiru.»

PULU YEMONGA UNGU KONDEMO
The New Testament in the No Penge Dialect of the
Umbu-Ungu Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Umbu-Ungu No Penge
long Niugini

copyright © 1995 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Umbu-Ungu No Penge (Umbu-Ungu)

Dialect: No Penge

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures. Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2012-01-20

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 28 Dec 2024 from source files dated 31 Aug 2023

d72fc3f0-db59-5dba-99c3-8bd2a84ed896